

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการบริหารเชิงบูรณาการสู่องค์กรเรียนรู้ภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยจากองค์ความรู้หลัก 5 ประเด็นดังนี้ 1) ทฤษฎีการบริหารการศึกษา (Administrative Theory) 2) การบริหารจัดการศึกษาเชิงบูรณาการ (Integrated Management) 3) องค์กรเรียนรู้ (Learning Organization) 4) การจัดการเรียนรู้ (Learning Management) 5) การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระบบการศึกษา (Dynamic Educational Driving of Sufficiency Economy Philosophy) และ 6) แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สรุปได้ดังนี้

1. ทฤษฎีการบริหารการศึกษา (Administrative Theory)

แนวคิดทฤษฎีทางการบริหารดั้งเดิมจำแนกเป็น 4 ยุคซึ่ง ยุคแรกคือทฤษฎีการบริหารยุคดั้งเดิม (Classical Administrative Theory) แบ่งเป็น 3 แบบได้แก่ (1) ทฤษฎีการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์เน้นการใช้วิธีการวิทยาศาสตร์ในการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดเพื่อทดแทนวิธีการทำงานแบบลองถูกลองผิด การวางแผน การคัดเลือกคนงานที่มีความสามารถโดยให้การอบรมและพัฒนาและหลักการแบ่งงานกันทำระหว่างผู้บริหารกับคนงาน (2) ทฤษฎีการจัดการเชิงบริหารเน้น 14 หลักการได้แก่ หลักการแบ่งงานกันทำ หลักการให้อำนาจหน้าที่ในการบังคับบัญชาคู่กับความรับผิดชอบ หลักการมีระเบียบวินัย หลักการเป็นเอกภาพในการบังคับบัญชา หลักความเป็นเอกภาพ หลักความยุติธรรมต่อทั้งนายจ้างและลูกจ้าง หลักการรวมศูนย์อำนาจ หลักการมีสายบังคับบัญชา หลักความเป็นระเบียบแบบแผน หลักความเป็นธรรม หลักความมั่นคงในการทำงาน หลักความริเริ่มสร้างสรรค์ และหลักความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (3) ทฤษฎีการบริหารแบบราชการเสนอแนวคิด “ระบบราชการอุดมคติ” เน้นกฎระเบียบ การแบ่งงานกันทำงานภายใต้โครงสร้างสายบังคับบัญชา เน้นความเป็นอาชีพที่มั่นคง การมีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจภายใต้ระเบียบข้อบังคับ และยึดหลักความเป็นเหตุผล ยุคที่สองคือทฤษฎีการบริหารที่สนใจพฤติกรรม (Behavioral Administrative Theory) จำแนกได้ดังนี้ (1) Hugo Munsterberg นำแนวคิดเชิงจิตวิทยาประยุกต์ใช้กับวงการอุตสาหกรรม (2) ผลการศึกษาที่ฮอว์ธอร์น (Hawthorne studies) ที่ชิคาโก Mayo (1954) ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างคนงานด้วยกันเอง หรือระหว่างกลุ่มของคนงานในอันที่จะเพิ่มผลผลิตในองค์กร การมีการติดต่ออย่างเปิดเผยระหว่างหัวหน้ากับลูกน้อง การให้โอกาสกับผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจอย่างเป็นประชาธิปไตย การให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติงานทุกระดับและเอาใจใส่ดูแลเขา ให้ความสำคัญ

กันเองกับเขามากกว่าคนงาน ย่อมทำให้มีผลงานเพิ่มขึ้น (3) แนวคิดเชิงมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งมี Abraham Maslow และ Douglas McGregor คั้งนี้ Abraham Maslow เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นจำนวนมากสามารถอธิบายโดยใช้แนวโน้มของบุคคลในการค้นหาเป้าหมายที่จะทำให้ชีวิตของเขาได้รับความต้องการ ความปรารถนา และได้รับสิ่งที่มีความหมายต่อตนเอง ลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ (The Need – Hierarchy Conception of Human Motivation) Maslow เรียงลำดับความต้องการของมนุษย์จากขั้นต้นไปสู่ความต้องการขั้นต่อไปไว้เป็นลำดับดังนี้ 1)ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) 2) ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Safety & Security needs) 3)ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love needs) 4)ความต้องการได้รับความยอมรับนับถือ (Esteem needs) และ5) ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-actualization needs) และ Douglas McGregor (1960)ได้ค้นพบแนวคิด “พฤติกรรมองค์การ” และสรุปว่า กิจกรรมการบริหารจัดการล้วนมีสาเหตุรากฐานมาจากทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ (human behaviors) ซึ่งเป็นไปตามกรอบของทฤษฎี X (Theory X) ซึ่งมีลักษณะเป็นเผด็จการ เชื่อว่าลูกน้องเป็นบุคคลที่เกียจคร้าน ในการบริหารจึงควรใช้มาตรการบังคับ มีระเบียบกฎเกณฑ์คอยกำกับ มีการควบคุมการทำงานอย่างใกล้ชิด และมีการลงโทษเป็นหลัก และทฤษฎี Y (Theory Y) เชื่อว่าลูกน้องเป็นบุคคลที่ขยัน ควรมีการกำหนดหน้าที่การทำงานที่เหมาะสม ทำลายความสามารถ สร้างแรงจูงใจ ในการปฏิบัติงานเชิงบวก และควรเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการบริหารงาน Mc Gregor เห็นว่าการบริหารคนทั้ง 2 ประเภท ต้องใช้วิธีการบริหารที่แตกต่างกัน (2.4) หลักพฤติกรรมศาสตร์ เน้นการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อพัฒนาทฤษฎีพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์การที่จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการบริหาร ซึ่งเป็นข้อค้นพบจากทางการบริหาร จิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา เป็นต้น เป็นประโยชน์สำหรับนักบริหารสามารถนำไปใช้เป็นแนวการบริหารได้อย่างเหมาะสม ยุคที่สามทฤษฎีการบริหารที่ชนะเชิงปริมาณ (Quantitative Administrative Theory) มีทฤษฎีที่สำคัญดังนี้ 1) ทฤษฎีการบริหารศาสตร์ (Management science) ยึดหลักการมุ่งเพิ่มควมมีประสิทธิภาพในการตัดสินใจจากตัวแบบทางคณิตศาสตร์ และวิธีการเชิงสถิติ 2) ทฤษฎีการบริหารเชิงปฏิบัติการ (Operational Management) การยึดหลักการเน้นการบริหารกระบวนการผลิตและการให้บริการขององค์การให้มีประสิทธิภาพ และ 3) ทฤษฎีการบริหารระบบสารสนเทศ (Management information system) เน้นการออกแบบและการนำเอาระบบข้อมูลสารสนเทศ โดยใช้คอมพิวเตอร์ในการบริหาร และ ยุคที่สี่คือทฤษฎีการบริหารที่ชนะร่วมสมัย (Contemporary Administrative Theory) มีทฤษฎีที่สำคัญดังนี้ การบริหารตามระบบทฤษฎีเชิงระบบ (system theory) มีแนวคิดว่าองค์การเป็นระบบหนึ่งได้ เป็นชุดขององค์ประกอบที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นเอกภาพ เพื่อมุ่งสู่จุดหมายขององค์การร่วมกัน ประกอบด้วยปัจจัยป้อนเข้า คือ ทรัพยากร กระบวนการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ศักยภาพ ทางการบริหารและเทคโนโลยีขององค์การ ปัจจัยป้อนออกประกอบด้วย ผลผลิต การให้บริการ หรือผลลัพธ์ อื่น ๆ ที่้องค์การผลิตขึ้น และการนำเอาผลข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับผลลัพธ์และสถานะขององค์การที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม

การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา ระบุในข้อความตอนหนึ่งว่า “...จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน...” โดยกำหนดหลักการสำคัญไว้ อย่างชัดเจนว่าเน้นการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น (All for Education) รวมทั้งยังให้ความสำคัญ เรื่องคุณภาพการศึกษาเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการกำหนด ให้มีหมวด 6 ว่าด้วยเรื่องมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการเฉพาะ ซึ่งประกอบด้วย 5 มาตรฐาน รวมทั้งกำหนด ให้มีการตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) เพื่อทำหน้าที่ประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาทั่วประเทศ โดยมุ่งหวังว่าจะทำให้สามารถยกระดับคุณภาพการศึกษาของไทยทั้งระบบ จากบทบัญญัติดังกล่าวส่งผลให้สถานศึกษาทุกแห่ง ทุกขนาด ต้องดำเนินการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา โดยอยู่บนพื้นฐานของหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งคณะกรรมการสถานศึกษา ครู ผู้ปกครองและนักเรียน พัฒนาการศึกษาของชาติ โรงเรียนเป็นสถาบันของสังคม โรงเรียนจึงเป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นมาเพื่อตอบสนองของสังคมในด้านการบริการทางการศึกษา ดังนั้นภารกิจของโรงเรียนคือการบริการทางการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม วิธีการหนึ่งที่จะทำให้ทราบความต้องการของสังคมก็คือการให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหาร ตรงกับแนวคิดของ Sergiovani and Carter (2001) กล่าวว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเพราะตั้งอยู่ในชุมชนและชุมชนเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อโรงเรียนอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ชุมชน/ประชาชนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาโรงเรียน และสอดคล้องกับ Hirsh (1990) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนมีลักษณะเด่นสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) ด้านบริบท การมีส่วนร่วมนำคนในท้องถิ่นที่รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนอย่างแท้จริง จึงทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและตัดสินใจได้ถูกต้องและมีประสิทธิผล (2) ด้านการปฏิบัติ การทำให้คนในท้องถิ่นรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา ประชาชนมีโอกาสใช้ความสามารถในการทำงานร่วมกันทั้งด้านความคิด การตัดสินใจ และการกระทำ (3) ด้านจิตใจ การมีส่วนร่วมทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าเป็นสิทธิและหน้าที่ที่ต้องสร้างสรรค์ชุมชนให้เจริญก้าวหน้า

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ(2552) ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วม ว่าประชาชนต้องเข้าใจลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วม จึงต้องทำความเข้าใจเงื่อนไข 3 ประการดังนี้ (1) การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เพื่อให้การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนมีความหมายและเกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนสามารถกำหนดเทคนิคการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมตรงกลุ่ม เป้าหมาย (2) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน มี 5 ระดับ ได้แก่ระดับที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) เป็นการให้ข้อมูลทางเดียวเช่นการทำป้ายประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ข้อมูลเป็นต้น ระดับที่สอง การมีส่วนร่วมในระดับหารือ (Consult) เป็นลักษณะการให้ชุมชน/ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ความรู้สึก และความ

คิดเห็นประกอบการตัดสินใจ ระดับที่สาม การมีส่วนร่วมในระดับการเข้ามามีบทบาท(Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น ระดับที่สี่ การมีส่วนร่วมในระดับความร่วมมือ(Collaboration) เป็นการให้บทบาทกับประชาชนในระดับสูงให้ทั้งภาครัฐและประชาชนทำงานร่วมกันในกระบวนการตัดสินใจ รูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จะเป็นระบบและทางการมากขึ้น เช่นเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา เป็นต้น ระดับที่ห้า การมีส่วนร่วมในระดับให้อำนาจแก่ประชาชน(Empower) ขั้นนี้ประชาชนมีบทบาทมากที่สุดเป็นการให้อำนาจภาคประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ รัฐจะเป็นผู้ปฏิบัติตามการตัดสินใจนั้น รูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นนี้ได้แก่การลงประชามติ การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง โดยกระบวนการประชาคม การมีส่วนร่วมระดับนี้เป็นการให้อำนาจแก่ประชาชนส่วนใหญ่จะเป็นประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจที่ดี มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และเป็นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชน

2. การบริหารจัดการศึกษาเชิงบูรณาการ (Integrated Management)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546) อธิบายว่า การบูรณาการ มาจากคำว่า Integration มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน Integrant หมายถึงการทำให้รวมกัน หรือเชื่อมโยงสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งเข้าเป็นส่วนประกอบของอีกสิ่งหนึ่งเพื่อให้สิ่งนั้นเกิดความสมบูรณ์ขึ้นด้วยกัน วิฑูรย์ สิมะโชคดี (2545:5) ได้กล่าวถึงการบูรณาการกับพัฒนาไว้หนังสือ “คุณภาพ คือการบูรณาการ ใ้ว่า ความเป็น “ องค์กรรวม ” และ “ การบูรณาการ ” เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของการผลิตสินค้าหรือให้บริการขององค์กรใดๆ และเป็นที่มาของแนวคิดและหลักการที่สำคัญของ “ TQM ” (Total Quality Management) ซึ่งหมายถึงว่า ทุกคน ทุกกระบวนการทุกระบบขององค์กรมุ่งหมายในในความเป็น “ องค์กรรวม ” (Holistic) ของทั้งองค์กร นอกจากนี้ หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 23 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 โดยกำหนดให้การจัดการศึกษามีการบูรณาการ ทั้งในระบบ นอก ระบบ และ ตามอรรถศาสตร์ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับตนเอง ความรู้และทักษะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ทักษะคณิตศาสตร์ ภาษา การประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข เป็นต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สิริชัย กาญจนวาสิ (2549) ที่ศึกษารูปแบบของระบบการบริหารจัดการการศึกษาแบบบูรณาการสำหรับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาพบว่ามี 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การวาดภาพความสำเร็จ (Success Image) การบริหารจัดการศึกษาจะต้องวาดภาพความสำเร็จของสถานศึกษาให้ชัดเจนในด้านวิสัยทัศน์ (Vision) จุดหมา (Goal) บทบาท (Role) และภารกิจ (Mission) ที่ชัดเจนและสนองตอบต่อความต้องการของสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ โดยสถานศึกษาทำการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน สิ่งคุกคาม และ โอกาสของสถานศึกษา และประเมินความต้องการจำเป็นของสถานศึกษา เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมาย บทบาทและภารกิจของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ

ปรัชญาของสถานศึกษา และสนองตอบตามความต้องการจำเป็นของแต่ละสถานศึกษาที่มีความแตกต่างกัน 2) การกำหนดโครงสร้าง (Organizational Structure) การบริหารจัดการศึกษาจะต้องมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารที่ประกอบด้วยกลุ่มงาน และมาตรฐานการดำเนินงานที่มีความยืดหยุ่น และตอบสนองต่อภารกิจหลัก และมีบรรยากาศของการปฏิบัติงานที่เป็นวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ และมีกัลยาณมิตร 3) การบริหารจัดการ (Management) การบริหารจัดการศึกษาจะต้องมีการบูรณาการจุดมุ่งหมาย สาระ วิธีการ และทรัพยากรการบริหาร โดยใช้ MSPA เป็นตัวขับเคลื่อน ได้แก่ การระดมทรัพยากร (M-Mobilization) การใช้กลยุทธ์ (S-Strategy) การมีส่วนร่วม (P-Participation) และความเป็นอิสระ (A-Autonomy) คล่องตัวในการสร้างความโดดเด่นทางวิชาการ และ 4) การติดตามกำกับ (Monitoring) การบริหารจัดการศึกษา จะต้องมีการตรวจสอบภายในและติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ตามตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรม (KPI) เป็นระยะ ๆ เพื่อพัฒนาปรับปรุง เน้นการบริหารเชิงกลยุทธ์ ระบบการบริหารจัดการศึกษาแบบบูรณาการที่เหมาะสม และการนิเทศติดตามการดำเนินงานของกลุ่มงานที่สอดคล้องกับมาตรฐานการดำเนินการโดยแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร สอดคล้องกับผลการศึกษาของพิธาน พันทอง(2548) ที่ได้ให้ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาศักยภาพของโรงเรียนขนาดเล็กกว่าให้เน้นการมีส่วนร่วมเพื่อระดมทรัพยากรจากชุมชน โดย ยึดหลักการกระจายอำนาจที่ใช้การจัดโครงสร้างการทำงานที่จะแบ่งงานกันทำตามสถานการณ์ เน้นความโปร่งใสตรวจสอบได้ ภายใต้ผู้นำและบุคลากรที่มีคุณธรรมจริยธรรมและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ควบคู่กับการบริหารหลักสูตรบูรณาการและวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับศักยภาพของโรงเรียน Yukon Hospital Corporation (2010) พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพเชิงบูรณาการ(Integrated Quality Management Model) สำหรับสถานพยาบาล มี 6 องค์ประกอบหลักได้แก่ 1)การวางแผนกลยุทธ์(Strategic Planning) 2)ความปลอดภัยของลูกค้า(ผู้ป่วย)และองค์กร (Patient and organizational Safety) 3) การบริหารจัดการความเสี่ยง(Integrated Risk Management) 4) การพัฒนาคุณภาพ (Quality Improvement) 5) การบริหารจัดการทรัพยากร(Utilization Management) 6) วัฒนธรรมเชิงจริยธรรม (Ethics Culture) สุกสวัสดิ์ ประไพเพชร(2551) ได้พัฒนาตั้งบ่งชี้การบริหารเชิงบูรณาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการมี 4 องค์ประกอบหลัก 14 องค์ประกอบย่อย 1) องค์ประกอบด้านหลักการ มี 4 องค์ประกอบย่อยได้แก่ ด้านการกระจายอำนาจ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วม และด้านการบริหารเชิงระบบ 2) องค์ประกอบด้านองค์กร มี 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมองค์กรและด้านยุทธศาสตร์องค์กร 3) องค์ประกอบด้านคุณลักษณะ มี 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรับผิดชอบ ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านมีวิสัยทัศน์ 4) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม มี 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ ด้านการมุ่งงาน ด้านการมุ่งสัมพันธ์ ด้านผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ และด้านการมุ่งผลสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของหทัยกานต์ วินิจฉัยภาค(2552) ที่ได้ศึกษาการบริหารเชิงบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่ามีการดำเนินงานภายใต้ 4 องค์ประกอบหลัก กล่าวคือ 1) องค์ประกอบด้านหลักการ พบว่าโรงเรียนมีการจัดทำโครงสร้างองค์กร เน้นการกระจายอำนาจ ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและมีการปฏิบัติงานโดยใช้กระบวนการ PDCA

2) องค์ประกอบด้านองค์การพบว่าโรงเรียนมีการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์และแผนปฏิบัติงาน รวมทั้งการสร้างเอกลักษณ์และค่านิยมที่ดีงามของโรงเรียน 3) องค์ประกอบด้านคุณลักษณะพบว่าผู้บริหารมีบุคลิกภาพดี มีสติปัญญา และมีภาวะผู้นำทางวิชาการ 4) องค์ประกอบด้านพฤติกรรมพบว่าผู้บริหารเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนและพัฒนาตนเองตลอดเวลา สนับสนุนเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงาน รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรสม่ำเสมอรวมทั้งแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสามัคคีในหน่วยงาน นอกจากนี้อภิสิทธิ์ บุญยา(2553) ได้เสนอผลการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนดีเด่นขนาดเล็กพบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมและบทบาทการมีส่วนร่วมประกอบด้วย การกำหนดความต้องการร่วมกัน การสร้างทีมงานและกำหนดกิจกรรม การรวมดำเนินการ และการรายงานผล เป้าหมายการมีส่วนร่วมประกอบด้วยการมุ่งสู่ความเป็นเลิศและการเป็นแหล่งการเรียนรู้และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมประกอบด้วยการสร้างค่านิยมร่วม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน สอดคล้องกับนงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมลว่องวานิช (2544) เสนอลักษณะสำคัญการดำเนินงาน การพัฒนาทั้งโรงเรียน (Whole School Reform) ดังนี้ 1) การบูรณาการเข้าสู่ระบบงาน(Build-in) 2) การจัดให้ครบวงจรการพัฒนา (PDCA) 3) การพัฒนาให้ครอบคลุมทุกส่วนของระบบโรงเรียน 4) การกำหนดปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการพัฒนา 5) การส่งเสริมให้พัฒนาตนเองในเรื่องที่เกี่ยวข้อง 6) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่โดยบุคลากรโรงเรียน

Steers (1977) ได้เสนอปัจจัยการบริหารที่เป็นตัวกำหนดประสิทธิภาพขององค์การไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1) ลักษณะองค์การ (Organization Characteristics) ประกอบด้วย โครงสร้างองค์การ และ บทบาทของเทคโนโลยี 2) ลักษณะสภาพแวดล้อม (Environment Characteristics) ประกอบด้วย ลักษณะสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ และลักษณะสภาพแวดล้อมภายในองค์การ 3) ลักษณะบุคลากร (Employee Characteristics) ประกอบด้วย ความผูกพันต่อองค์การและการปฏิบัติงาน 4) นโยบายการบริหารและการปฏิบัติงาน (Policies and Practices) ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย การจัดหาและการใช้ทรัพยากร สภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน กระบวนการติดต่อสื่อสาร ภาวะผู้นำและการตัดสินใจ และการปรับตัวขององค์การและการริเริ่มสิ่งใหม่ซึ่ง Steers กล่าวเพิ่มเติมว่าหากองค์การสามารถกำหนดปัจจัยทั้งสี่ ให้รอบครอบและบังเกิดผล จะทำให้องค์การประสบความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจตามอำนาจหน้าที่

อรุณ จันทวานิชและคณะ(2545) ได้เสนอแนวคิดโรงเรียนที่สมบูรณ์ต้องประกอบด้วย 1) ผู้เรียนมีคุณภาพมาตรฐาน มีพัฒนาการทุกด้าน เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข เรียนต่อและประกอบอาชีพได้ มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 4 ปัจจัย คือ ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีพัฒนาการทุกด้านเต็มตามศักยภาพ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ตามที่หลักสูตร และสถานศึกษากำหนด และคุณภาพผู้เรียนเป็นที่ยอมรับของสังคมโดย 2) โรงเรียนเป็นที่ชื่นชมของชุมชน ปัจจัยหลัก คือชุมชนพึงพอใจ และศรัทธาต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน 3) โรงเรียนเป็นแบบอย่าง และให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน และโรงเรียนอื่น มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 3 ปัจจัย คือ โรงเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนและโรงเรียนอื่นในการพัฒนา ครูและบุคลากรร่วม และสนับสนุน ส่งเสริมกิจกรรมชุมชน ครูและบุคลากรส่งเสริม และสนับสนุน โรงเรียนอื่น

พัฒนาการจัดการศึกษา 4) การจัดการกระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 4 ปัจจัย คือผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนคิดเองและปฏิบัติจริง ครูจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ 5) การจัดบรรยากาศการเรียนรู้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 2 ปัจจัย คือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน และบริเวณโรงเรียนถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย ร่มรื่น สวยงามเอื้อต่อการเรียนรู้ ผู้เรียนมีวัฒนธรรมการเรียนรู้ 6) การบริหารจัดการดี ใช้โรงเรียนเป็นฐาน และเน้นการมีส่วนร่วม มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 2 ปัจจัย คือการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และบริหารจัดการด้วยหลัก ธรรมชาติ 7) การประกันคุณภาพการศึกษามีประสิทธิภาพ เป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหาร โรงเรียน มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 2 ปัจจัย คือ มีระบบการประกันคุณภาพภายในที่ชัดเจน ครบวงจร ปฏิบัติได้ และมีความพร้อมรับการประเมินภายนอก 8) ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษามีอาชีพและจำนวนเพียงพอ มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 7 ปัจจัย คือครูมีความสามารถจัดการเรียนการสอนตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ประพฤติ ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู ได้รับการพัฒนาตรงตามความต้องการ สอดคล้องกับภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ ครูครบตามเกณฑ์ที่กำหนดและมีภาระงานเหมาะสม มีขวัญ และกำลังใจในการประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสามารถพัฒนางานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพ และประพฤติ ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพโดยมี 9) ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนได้มาตรฐาน มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 4 ปัจจัย คือ พื้นที่โรงเรียน โครงสร้างพื้นฐาน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องบริการ และพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมกีฬาและการพักผ่อนเหมาะสม 10) หลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีปัจจัยหลักความสำเร็จ คือหลักสูตรของสถานศึกษาสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตอบสนองต่อความต้องการของ ผู้เรียนและท้องถิ่น 11) สื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยีทันสมัย มีปัจจัยหลักความสำเร็จ คือสื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการบริหารจัดการเหมาะสม ทันสมัย และเพียงพอ 12) แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนหลากหลาย มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 3 ปัจจัย คือห้องสมุดได้มาตรฐาน มีศูนย์วัฒนธรรมชุมชนในโรงเรียน มีแหล่งการเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศที่หลากหลายไว้บริการแก่ผู้เรียน และชุมชน 13) งบประมาณมุ่งเน้นผลงานมีปัจจัยหลักความสำเร็จ คือ มีการจัดงบประมาณตามมาตรฐานการจัดการทางการเงิน และ 14) สภาพแวดล้อมภายนอกของโรงเรียนดี มีสังคม บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ มีปัจจัยหลักความสำเร็จ 3 ปัจจัย คือ ที่ตั้งเหมาะสม ชุมชนร่วมมือ และแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนหลากหลายแนวทางการพัฒนาโรงเรียนสู่ความเป็นโรงเรียนสมบูรณ์แบบแนวทางสำคัญที่โรงเรียนสามารถใช้ในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนสมบูรณ์แบบ ประกอบด้วย

3. องค์การการเรียนรู้ (Learning Organization)

องค์การการเรียนรู้ (Learning Organization) เป็นคำที่ใช้เรียกการรวมชุดของความคิดที่เกิดขึ้นมาจากการศึกษาเรื่องขององค์การ Argyris, C. and Schön, D. (1978) ได้ให้แนวคิดร่วมกันไว้ว่า การเป็นองค์การการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่สมาชิกขององค์การให้การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

ภายในและภายนอก ด้วยการตรวจสอบและแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นเสมอ ๆ ในองค์กร องค์กรการเรียนรู้ (Learning Organization) เป็นแนวคิดในการพัฒนาองค์กร โดยเน้นการพัฒนาการเรียนรู้สถานะของการเป็นผู้นำในองค์กร และการเรียนรู้ร่วมกัน ของคนในองค์กร เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์ และทักษะร่วมกัน และพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องทันต่อสถานะการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันทางการศึกษา การมีองค์กรการเรียนรู้จะทำให้องค์กรและบุคลากร มีกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพและมีผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผล โดยมีการเชื่อมโยงรูปแบบของการทำงานเป็นทีม (Team working) สร้างกระบวนการในการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเตรียมรับกับความเปลี่ยนแปลง เปิดโอกาสให้ทีมงานและมีการให้อำนาจในการตัดสินใจ (Empowerment) เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของการคิดริเริ่ม (Initiative) และการสร้างนวัตกรรม (Innovation) ซึ่งจะทำให้เกิดองค์กรที่เข้มแข็ง พร้อมเผชิญกับสถานะการแข่งขัน แนวคิดเบื้องต้นขององค์กรเรียนรู้ตามทัศนะของ Senge (1990) คือ องค์กรที่มีการขยายขีดศักยภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างอนาคตใหม่ที่ดีกว่าให้กับตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยบุคลากรทุกระดับต่างร่วมมือร่วมใจกันส่งเสริมพัฒนาศักยภาพให้แก่กัน การทำให้คนในองค์กรรู้จักเรียนรู้การทำงานร่วมกันเป็นทีมงานที่ดีจนสามารถยกระดับผลสำเร็จขององค์กรให้สูงยิ่งขึ้น และร่วมขับเคลื่อนวิสัยทัศน์นั้น (Shared vision) สมาชิกแต่ละคนของทีมงานจะได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะใหม่ๆ ที่ใช้ปฏิบัติงาน เพื่อยกระดับผลงานให้สูงขึ้น และจากการมีโอกาสร่วมกันเช่นนี้ทำให้สมาชิกของทีมงานได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันพร้อมไปกับการเรียนรู้วิถีทำงานของคนให้มีประสิทธิผลยิ่งขึ้น โดย Senge ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าหัวใจของการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้อยู่ที่การเสริมสร้างหลักการหรือวินัยที่สำคัญ 5 ประการให้เกิดผลจริงจังกในรูปของการนำไปปฏิบัติ (practice) ทั้งนี้คำว่า “วินัย (disciplines)” หมายถึง ศัพท์คุณศัพท์หรือเทคนิควิธีที่จำเป็นต้องศึกษาใคร่ครวญให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ จนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่วมีประสิทธิผล หลักการหรือวินัย 5 ประการ ได้แก่ 1) ความรอบรู้แห่งตน (Personal Mastery) 2) แบบแผนความคิดอ่าน (Mental model) 3) วิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) 4) การเรียนรู้ของทีม (Team Learning) และ 5) การคิดอย่างเป็นระบบ (Systems thinking) สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2544) กล่าวถึงการประยุกต์ใช้หลักการทั้ง 5 ประการเพื่อสร้างโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ (Learning School) ดังนี้ 1) ต้องพัฒนาความรอบรู้แห่งตน (Personal Mastery) ของสมาชิก หมายความว่า ครูทุกคนจะต้องมีพันธะผูกพันต่อการประกอบวิชาชีพครูของตนเยี่ยงมืออาชีพ และต้องเป็นสมาชิกที่ดี เพื่อช่วยเหลือให้ทีมงานของตนมีผลงานระดับสูงยิ่งขึ้นเท่าที่จะทำได้ ครูแต่ละคนจะต้องมีความผูกพันต่อเพื่อนร่วมงานด้วยการสร้างบรรยากาศที่ดีของที่ทำงาน และร่วมมือร่วมใจกันยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนของนักเรียนให้ดีที่สุด 2) ต้องมีแบบแผนความคิดอ่าน (Mental Model) หมายถึง ความเชื่อที่ฝังลึกอยู่ภายในบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ในฐานะที่เป็นครูมืออาชีพตนจะมีหลักคิดและวิธีการจัดกิจกรรมด้านการเรียนรู้ การสอน การบริหารพฤติกรรมบุคคลในโรงเรียน ตลอดจนการใช้ภาวะผู้นำได้อย่างไร เป็นต้น และสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ปกครองและชุมชนเพียงไร ตลอดจนกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ และวิธีการต่างๆ ที่โรงเรียนใช้ดำเนินการอยู่นั้น มีความสอดคล้องหรือขัดแย้ง

สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
 ห้องสมุดงานวิจัย
 วันที่... 30 ต.ค. 2555
 เลขทะเบียน... 250448

กับความสำเร็จ วิถีชีวิต และวิสัยทัศน์ที่สังคมคาดหวังต่อโรงเรียนหรือไม่เพียงไร เป็นต้น 3) ต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared vision) ของโรงเรียน หมายถึง ภาพในอนาคตของโรงเรียนที่ทุกคนร่วมกันวาดฝันและปรารถนาที่จะให้เกิดขึ้นจริงกับโรงเรียนของตน วิสัยทัศน์ร่วมจึงทรงพลังที่ช่วยยึดเหนี่ยวทุกคนให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และมีความรู้สึกมีส่วนร่วมในเป้าหมายที่จะต้องก้าวไปให้ถึง และไม่ควรเป็นเพียงแต่ข้อความที่กระชับชัดเจนดึงดูดใจเท่านั้น แต่ควรมีพลังในการกำกับพฤติกรรมของบุคคลให้ปฏิบัติงานสอนได้ตรงกับความคาดหวัง อย่างมีความหวังและมีความเต็มใจที่จะปฏิบัติภารกิจทั้งของส่วนตนและของทีมงาน โดยเต็มความสามารถ โดยยึดหลักการทำเพื่อส่วนรวมร่วมกัน 4) ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้แบบทีม (Team Learning)

การเรียนรู้แบบทีมเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า ผลงานที่เกิดจากการทำงานร่วมกันแบบทีมย่อมมากกว่าผลรวมของงานที่แต่ละคนทำ ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้ที่สมาชิกแต่ละคนได้ระหว่างทำงานแบบทีม ทำให้ได้เพิ่มทักษะและศักยภาพเฉพาะตนมากยิ่งขึ้น ย่อมส่งผลให้ทักษะและศักยภาพโดยรวมของทีมสูงขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ จึงควรมีกิจกรรมต่างๆ ให้สมาชิกของทีมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลตลอดจนความคิดเห็นต่างๆ ระหว่างกัน โดยผ่านกระบวนการเสวนาและการอภิปรายร่วมกันอย่างต่อเนื่องอยู่เป็นเนืองนิตย์ จนกลายเป็นวัฒนธรรมขององค์กรไปในที่สุด และ 5) พัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบ (System Thinking) การคิดอย่างเป็นระบบหมายถึง ความสามารถของสมาชิกในองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่สามารถมองเห็นองค์การในลักษณะของภาพรวมซึ่ง การคิดอย่างเป็นระบบของโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ก็คือ สมาชิกจะมีทักษะในการพิจารณาเห็นความสัมพันธ์ของส่วนย่อยที่มีต่อองค์รวมของโรงเรียน และให้การยอมรับว่าถ้าการดำเนินงาน ณ จุดใดจุดหนึ่งเกิดปัญหาขึ้น ก็จะส่งผลกระทบต่อการทำงานของจุดอื่นด้วย สมคิด สร้อยน้ำ (2547) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวแบบขององค์กรแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 400 แห่ง ผลการวิจัยส่วนหนึ่งพบว่า ปัจจัยทางการบริหารที่มีอิทธิพลต่อความเป็นองค์กรเรียนแห่งการเรียนรู้เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้คือ 1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรง ซึ่งมีอยู่ 6 ประการ ได้แก่ การปฏิบัติงานของครูและทีมงาน เทคโนโลยีและระบบงาน เป้าหมายและข้อมูลย้อนกลับการปฏิบัติงาน การจูงใจ การปฏิบัติด้านการจัดการและการปฏิบัติด้านการบริหาร 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อม มีอยู่ 7 ประการ ได้แก่ บรรยากาศและวัฒนธรรมของโรงเรียน วิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ การปฏิบัติด้านการจัดการ การพัฒนาครูและทีมงาน การจูงใจ ภาวะผู้นำทางวิชาการ เทคโนโลยีและระบบงาน โครงสร้างของโรงเรียน และการปฏิบัติด้านการบริหารและยังสรุปได้ว่าปัจจัยที่สามารถพยากรณ์การแห่งการเรียนรู้ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การปฏิบัติงานของครูและทีมงาน เป้าหมายและข้อมูลย้อนกลับการปฏิบัติงาน การจูงใจ บรรยากาศและวัฒนธรรมของโรงเรียน การพัฒนาครูและทีมงาน วิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ อีกทั้งผลการศึกษาของเดชน์ เทียมรัตน์ และกานสุดา มาฆะศิริานนท์ (2544) ได้สรุปประเด็นสำคัญของการพัฒนาองค์กรการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จต้องดำเนินให้สอดคล้องกัน ใน 2 ระดับ คือ ปัจเจกบุคคล และ ระดับองค์กร

การพัฒนาองค์การเรียนรู้จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงประเด็นสำคัญ คือ การกำหนด วัฒนธรรมต่อกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการทำงานและ การเรียนรู้ของบุคลากรและองค์กร มีระบบบริหารและระบบการทำงานที่ได้มาตรฐานสากล การเรียนรู้ของ บุคคลในเชิงนามธรรม มีวินัยที่สำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ และ มีการกำหนดขั้นตอนการพัฒนาองค์การ เรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย การสร้างบรรยากาศเปิด ทำการพัฒนาวิสัย 5 ประการ พัฒนาองค์การเรียนรู้ในระดับ องค์กร พัฒนาผู้นำ กำหนดรูปแบบของการพัฒนาองค์การเรียนรู้ ทั้งองค์ความรู้และทักษะ รวมถึงกำหนด มาตรฐานในการถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะสู่การปฏิบัติงานตามหน้าที่รับผิดชอบ พัฒนาและส่งเสริม ระบบการทำงานเป็นทีม

4. การจัดการเรียนรู้ (Learning Management)

การจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ที่สำคัญของโรงเรียนที่ต้องจัดการศึกษาให้มีการส่งเสริม และสนับสนุน เพื่อให้ผู้เรียนมี ความรู้คู่คุณธรรม ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์มีความสามารถ ในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีวิสัยทัศน์ที่ดีสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับ นโยบายการ ปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็น ศูนย์กลาง และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวการ จัดการศึกษาโดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองและถือว่าผู้เรียนมี ความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็ม ศักยภาพ แนวคิดและหลักการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เน้นให้ผู้เรียนได้เห็นประโยชน์ของสังคม เรียนรู้ร่วมกัน มีการทำงานร่วมกัน ฝึกฝนให้รู้จักการใช้ เทคนิคและวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีอิสระและมีความรับผิดชอบ โดยมีครูเป็นเพียงผู้ส่งเสริมการ เรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนและ ยึดหลักให้ผู้เรียนได้มีโอกาสที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทิสนา แชมมณี (2548) กล่าวถึง ลักษณะการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน มี 3 แนวทาง คือ 1) การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นครูเป็นศูนย์กลาง หมายถึง สภาพของการเรียนการสอนที่ครูเป็นผู้มี บทบาทมากต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และเป็นผู้ที่ใช้เวลาของการเรียนรู้ (learning time) เป็นส่วนใหญ่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมอย่างค้ำค้ำในกิจกรรมการเรียนการสอน มากกว่าผู้เรียน 2) การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง สภาพของการเรียน การสอนที่ผู้เรียนมีบทบาทมากในการเรียนรู้และเป็นผู้ใช้เวลาของการเรียนรู้ (Learning time) เป็นส่วนใหญ่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมอย่างค้ำค้ำในกิจกรรมการเรียนการสอน มากกว่าครู 3) การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นสื่อและเทคโนโลยีเป็นศูนย์กลาง หมายถึง สภาพของการ จัดการเรียนการสอนที่สื่อและเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ของผู้เรียน หากขาดสื่อและเทคโนโลยีนี้ ผู้เรียนไม่สามารถเกิดการเรียนรู้ได้ โดยครูจำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับคำสำคัญ คือ “การ

มีส่วนร่วมอย่างคืบคืบ” หรือ “Active Participation” การมีส่วนร่วมอย่างคืบคืบใน 4 ลักษณะดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมอย่างคืบคืบทางกาย (Physical Participation) หมายถึงการมีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย ภายคืบคืบพร้อมที่จะรับรู้และเรียนรู้ ภายที่คืบคืบ มักจะเป็นภายที่เคลื่อนไหว การเคลื่อนไหวทำให้ร่างกายคืบคืบ ประสาทการรับรู้คืบคืบ ช่วยให้บุคคลเกิดความพร้อมที่จะรับรู้และเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ดังนั้น การได้เคลื่อนไหวทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลายเหมาะสม จึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ได้ดีประการหนึ่ง 2) การมีส่วนร่วมอย่างคืบคืบทางสติปัญญา (Intellectual participation) หมายถึง การคืบคืบทางสมองหรือทางความคิด หากบุคคลต้องใช้ความคิดและเต็มใจที่จะคิด มีความคิดจดจ่ออยู่กับเรื่องที่เรียนรู้ บุคคลนั้นย่อมมีโอกาสที่จะเรียนรู้ที่ดี การคืบคืบทางความคิดจะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องอาศัยสิ่งเร้าที่ทำทลายความคิด 3) การมีส่วนร่วมอย่างคืบคืบทางสังคม (Social Participation) หมายถึง การคืบคืบอันเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ทางสังคม หากบุคคลได้มีโอกาสที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะรู้สึกคืบคืบ สนุก และได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงชอบที่จะติดต่อกับผู้อื่น หากอยู่เพียงลำพัง จะรู้สึกหงอยเหงา นอกจากนั้นการสัมพันธ์กันยังช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้จากกันและกันด้วย และ 4) การมีส่วนร่วมอย่างคืบคืบทางด้านอารมณ์ (Emotional Participation) หมายถึงสิ่งที่เรียนรู้มีผลต่ออารมณ์หรือความรู้สึกของบุคคล หากสิ่งที่เรียนทำให้บุคคลรู้สึกสนุกบุคคลนั้นย่อมต้องการและเต็มใจที่เรียนรู้อีกในทางตรงกันข้ามหากสิ่งที่เรียนทำให้บุคคลเครียดและไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ บุคคลนั้นก็อาจไม่ต้องการหรือไม่ชอบที่จะเรียนรู้สิ่งนั้นอีก

การจัดการเรียนรู้ในยุคนี้ยังคงนำแนวคิดของนักการศึกษาและนักจิตวิทยาไปใช้ในการออกแบบการเรียนรู้ กล่าวคือ Piaget (ทิสนา, 2548) กล่าวว่า สติปัญญาของบุคคลมีการพัฒนาเป็นลำดับขั้นตามวัย ดังนี้ (1) ขั้นการเรียนรู้ด้วยประสาทสัมผัส (Sensori – motor period) (2) ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Pre – operational period) (3) ขั้นการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Period) และ(4) ขั้นการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Period) การพัฒนาดังกล่าวเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยบุคคลพยายามปรับตัวให้อยู่ในสถานะสมดุลด้วยการใช้กระบวนการดูดซึมภาพและเหตุการณ์ต่างๆ เข้าไว้ในความคิดตนซึ่งเป็นสร้างโครงสร้างเดิม (Assimilation) และกระบวนการปรับให้เหมาะสม (Accommodation) ซึ่งหมายถึง กระบวนการปรับความรู้เดิมให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ทำให้ผู้เรียนอยู่ในสถานะสมดุล (Equilibrium) ซึ่งทำให้คนปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ และเกิดสติปัญญาในการรับรู้สิ่งต่างๆ การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Piaget เน้นให้คำนึงถึงการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนอย่างเหมาะสมกับระดับพัฒนาการของผู้เรียน การสอนเริ่มจากสิ่งที่ผู้เรียนรู่มาก่อนหรือมีประสบการณ์เดิมมาเชื่อมโยงสัมพันธ์กับความรู้ใหม่ และนอกจากนี้ครูควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทั้งทางธรรมชาติ ภายภาพ และบุคคลรวมทั้งสื่อและเทคโนโลยีที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการสร้างความรู้ใหม่

Vygotsky (1978) นักจิตวิทยาชาวรัสเซีย ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของ Piaget สู่การค้นพบรากฐานที่สำคัญของทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) ทั้ง Piaget และ

Vygotsky เป็นนักทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มพุทธินิยม (Constructivism) ซึ่งให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับ “Cognition” หรือกระบวนการคิด หรือกระบวนการทางปัญญา ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยการกระทำของตนเอง (Theory of Active Knowing) ซึ่งมีแนวคิดหลักว่า บุคคลเรียนรู้โดยอาศัยปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยวิธีการต่างๆกัน โดยอาศัยประสบการณ์เดิม โครงสร้างทางปัญญาที่มีอยู่ และแรงจูงใจภายในเป็นพื้นฐานมากกว่า โดยอาศัยแต่เพียงการรับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อม หรือรับการสอนจากภายนอกเท่านั้น และความขัดแย้งทางปัญญา (Cognitive Conflict) ที่เกิดจากการที่บุคคลเผชิญกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ซึ่งไม่สามารถแก้ หรืออธิบายได้ด้วยโครงสร้างทางปัญญาที่มีอยู่ หรือจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จะเป็นแรงจูงใจให้เกิดการไตร่ตรอง (Reflection) ซึ่งนำไปสู่โครงสร้างใหม่ทางปัญญา (Cognitive Restructuring) ที่สามารถคลี่คลายสถานการณ์ปัญหาที่เป็นปัญหา หรือขจัดความขัดแย้งทางปัญญาได้ ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการแก้ปัญหา หรืออธิบายสถานการณ์เฉพาะอื่นๆ ที่อยู่ในกรอบของโครงสร้างนั้นได้ และเป็นพื้นฐานสำหรับโครงสร้างใหม่ต่อไป Driver and Bell (1986) (อ้างถึงใน ไพจิตร สดวกการ, 2539) ได้กล่าวถึงจุดเน้นของการเรียนรู้ตามแนวคิดของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ดังนี้

- 1) ผลการเรียนรู้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับความรู้เดิมของผู้เรียน
- 2) การเรียนรู้ คือการสร้างความหมาย ความหมายที่สร้างขึ้นโดยผู้เรียน จากสิ่งที่ผู้เรียนเห็นหรือได้ยินอาจจะเป็นหรือไม่เป็นไปตามความมุ่งหมายของผู้สอน ความหมายที่ผู้เรียนสร้างขึ้นได้รับผลกระทบอย่างมากจากความรู้เดิมที่นักเรียนมีอยู่
- 3) การสร้างความหมายเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและผู้เรียนเป็นผู้กระทำกระบวนการนั้นเอง (Active) ในสถานการณ์เรียนรู้ ผู้เรียนจะตั้งสมมติฐาน ตรวจสอบ และอาจเปลี่ยนแปลงสมมติฐานในขณะที่มีปฏิสัมพันธ์กับปรากฏการณ์กับผู้อื่น
- 4) ความหมายที่นักเรียนสร้างขึ้นจะได้รับการตรวจสอบ และอาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธ
- 5) ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบการเรียนรู้เอง ในการสร้างความตั้งใจในการทำงาน การดึงความรู้ที่มีอยู่มาสร้างความหมายให้แก่ตนเอง และการตรวจสอบความหมายที่สร้างขึ้นนั้น
- 6) มีแบบแผน (patterns) ของความหมายที่ผู้เรียนสร้างขึ้นจากประสบการณ์ โลกเชิงกายภาพ และภาษาธรรมชาติที่มีความหมายเดียวกันในเชิงนามธรรม

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอน โดยการสร้างความขัดแย้งทางปัญญา ด้วยการให้นักเรียนได้เผชิญกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ซึ่งต้องการโครงสร้างทางปัญญาในการแก้ปัญหาที่เกินกว่าโครงสร้างทางปัญญาที่ปัญหาที่นักเรียนมีอยู่แต่มีบางส่วนอยู่ในโครงสร้างทางปัญญาที่นักเรียนมีอยู่ และระดับความไม่เท่ากันระหว่างโครงสร้างทางปัญญาที่ปัญหาใหม่ต้องการกับโครงสร้างทางปัญญาที่นักเรียนมีอยู่ อยู่ในระดับที่เป็นไปได้ที่นักเรียนจะแก้ปัญหาได้โดยตนเองหรือการร่วมมือกับเพื่อน รวมทั้งการให้นักเรียนเผชิญ

กับความไม่สอดคล้องทางความคิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนอันก่อให้เกิดความลังเล เกิดสภาวะที่ตัดสินใจไม่ได้จะก่อให้เกิดแรงขับที่เป็นความอยากรู้อยากเห็น อันเป็นแรงจูงใจภายในให้นักเรียนทำการสำรวจตรวจสอบเพื่อ โครงสร้างใหม่ทางปัญญาที่สามารถคลี่คลายสถานการณ์ปัญหาที่ขัดแย้งทางปัญญาระหว่างนักเรียนได้ และการเรียนรู้ที่เกิดจากความสามารถคลี่คลายสถานการณ์ปัญหาหรือขัดแย้งระหว่างบุคคลได้นี้ จะเป็นแรงจูงใจภายในให้นักเรียนมีความต้องการที่จะเรียนรู้ด้วยการเผชิญกับปัญหาใหม่ต่อไป

1. การไตร่ตรอง (Reflection) กิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนได้ดำเนินการไตร่ตรอง โดยการอภิปรายถึงความเชื่อของตนเกี่ยวกับสถานการณ์เฉพาะอย่างหนึ่ง เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนประเมินหรือตรวจสอบความเชื่อของตนเองโดยพิจารณาจาก 3 เกณฑ์ได้แก่ (1) ความสอดคล้องระหว่างความเชื่อของตนเองกับความเชื่อของผู้อื่นในเรื่องเดียวกัน (2) ความสอดคล้องภายในความเชื่อของตนเอง ระหว่างสถานการณ์เฉพาะต่างๆ ที่อยู่ในกรอบโครงสร้าง ความสัมพันธ์เดียวกัน และ(3)ความสอดคล้องระหว่างความเชื่อกับผลจากการสังเกตในเชิงประจักษ์ ซึ่งในกระบวนการของความพยายามแสดงความน่าเชื่อถือของความเชื่อหรือความคิดของตนต่อกันและกันนั้น นักเรียนจะสำรวจถลกลงไปในความเชื่อของตนเองถึงสถานการณ์อื่นที่อยู่ในกรอบโครงสร้างความสัมพันธ์เดียวกันกับสถานการณ์ที่กำลังอภิปราย และทำการสังเกตให้ประจักษ์ การสำรวจนี้สามารถนำนักเรียนไปสู่การค้นพบความไม่สอดคล้องแต่ในความเชื่อของตนเอง หรือพบความขัดแย้งระหว่างความเชื่อกับการสังเกตในเชิงประจักษ์

2. การให้อำนาจแก่นักเรียน (Learner Empowerment) กระบวนการสร้างความรู้ตามแนวคิดของคอนสตรัคติวิสต์ เป็นกระบวนการที่ให้อำนาจแก่ผู้เรียนในการสร้างความหมายแก่เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นอิสระแสดงออกถึงกลวิธีในการได้มาซึ่งความหมายนั้นๆ ตลอดจนความรับผิดชอบต่อความหมายที่ตนสร้างขึ้น กระบวนการนี้เป็นวัฏจักร (Dynamic) ที่มีการพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด ทำให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) (Henderson, 1992)

5. การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระบบการศึกษา (Dynamic Educational Driving of Sufficiency Economy Philosophy)

ปัจจุบันหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้รับกล่าวถึง เป็นที่ยอมรับและมีบทบาทมากขึ้นในสังคมไทย เริ่มจากการที่รัฐบาลได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการบริหารประเทศซึ่งส่งผลให้ทุกกระทรวงต่างมีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานต่างๆ โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้บรรจุแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไว้ กระทรวงศึกษาธิการ มีแนวคิดในทางปลูกฝังหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ผู้เรียน โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการสถานศึกษา บูรณาการสู่หลักสูตรการเรียนการสอนส่งผลให้มีผลงานวิจัยที่สะท้อนการนำแนวคิดนี้ไปใช้ในการศึกษาและการบริหารจัดการ เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency

Economy) เป็นปรัชญาซึ่งถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณา 5 ส่วน (1) กรอบแนวคิด ที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควร โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย (2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจ พอเพียงสามารถประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ทุกระดับ โดยเน้น ทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน (3) คำนิยาม ความพอเพียง (Sufficiency) จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ดังนี้ 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป 2) ความมี เหตุผล หมายถึง การตัดสินใจ อย่างมีเหตุผล และ 3) การมี ภูมิคุ้มกันในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง (4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ 1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ 2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความพากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต และ 5) แนวทางปฏิบัติ ผลที่คาดว่าจะได้รับ เพื่อการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้เทคโนโลยีกระบวนการ การสร้างความรู้ (Knowledge) คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

อภิชัย พันธเสน (2549) กล่าวว่าได้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีสถานภาพที่สำคัญ 2 ประการคือ การใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศและการเป็นแนวคิดในการดำเนินชีวิต สำหรับในประเด็นการเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตนั้นย่อหมายถึง การเกิดความตระหนักในระดับบุคคลหรือครัวเรือนซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญของสังคม และให้ข้อสรุปไว้ว่า ถ้าจะดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องประกอบด้วย 1) การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม คือ มีราคาไม่แพงแต่ถูกหลักวิชา 2) มีขนาดการผลิตที่เหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ 3) ไม่โลภและไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก 4) เน้นความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค แรงงานหรือลูกจ้าง และผู้จำหน่ายวัตถุดิบ 5) เน้นการกระจายความเสี่ยงในแง่ของการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และ/หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตและปัจจัยการผลิตได้ง่าย 6) เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ(Downside risk management) โดยเฉพาะไม่ก่อให้เกิดหนี้เงินเกินขีดความสามารถในการจัดการ 7) เน้นการตอบสนองความต้องการของตลาดภายในท้องถิ่น ตลาดในภูมิภาค ตลาดในประเทศและต่างประเทศตามลำดับ และยังได้ประมวลการตีความหมายเศรษฐกิจพอเพียงจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยตีความแบ่งความคิดของนักเศรษฐศาสตร์ออกเป็น 4 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1) เข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นเรื่องของภูมิปัญญาไทยในการประยุกต์ศาสนาเข้าในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นเรื่องของจิตวิญญาณของคนในประเทศ จึงเป็นเรื่องที่อยู่เหนือเศรษฐศาสตร์ กลุ่มที่

2) อธิบายว่าเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะองค์ประกอบที่สำคัญสามส่วน คือ ความพอดี ซึ่งมีความหมายคล้ายๆกับดุลยภาพ(equilibrium) ในวิชาเศรษฐศาสตร์ การลดความเสี่ยงและการพึ่งตนเองโดยพอดีถูกกำกับด้วยความเสี่ยงและการลดความเสี่ยงขึ้นอยู่กับความสามารถในการพึ่งพาตนเอง กลุ่มที่ 3) อธิบายว่าสอดคล้องกับเศรษฐกิจกระแสหลัก และกลุ่มที่ 4) อธิบายว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นจากที่มากล่าวข้างต้น คือ เน้นที่ความพอเพียงของบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมวงกว้างตลอดจนถึงระดับประเทศ

สุเมธ ตันติเวชกุล (2543) ได้กล่าวถึงสังคมที่พึ่งตนเองได้มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการคือ 1) ด้านจิตใจมีสมาธิในสังคมทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเองมีจิตสำนึกที่ดีสร้างสรรค์ 2) ด้านสังคม ชุมชน ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีเครือข่ายชุมชนที่แข็งแกร่งเป็นอิสระตั้งอยู่บนฐานของเมตตาธรรม 3) ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้อย่างฉลาดทุกทางเพิ่มมูลค่าและยึดหลักของความยั่งยืน 4) ด้านเทคโนโลยีเลือกใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของประเทศและควรพัฒนาจากภูมิปัญญาของเราเอง 5) ด้านเศรษฐกิจมุ่งลดรายจ่ายยึดหลัก พออยู่ พอกิน พอใช้ หลีกเลี่ยงการก่อหนี้โดยไม่มีผลตอบแทนที่คุ้มค่า และพยายามลดความเสี่ยงด้านต่างๆ

ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์(2552) ได้สังเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามนโยบายของรัฐ พบว่ามี 6 องค์ประกอบที่สัมพันธ์กันดังนี้ 1) การฐานความรู้ความเข้าใจ ใช้การอบรมจากผู้เชี่ยวชาญที่เป็นที่ยอมรับ กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ครูที่หลากหลาย และกลไกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และความร่วมมือจากชุมชน 2) การสานต่อฐานความคิดสู่การวางแผนอย่างเป็นรูปธรรม เน้นการนำสู่แผนการจัดการเรียนรู้และสามารถบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สาระการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้การสอนตามหลักสูตร 3) พลวัตของการขับเคลื่อน เน้นกระบวนการวิจัยในชั้นเรียน การนิเทศภายใน และการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ จนสามารถนำเสนอและสามารถนำผลที่เกิดขึ้นนำเสนอในรูปแบบของเอกสารทางวิชาการ 4) กลไกแห่งการขับเคลื่อนเพื่อความเข้มแข็งและยั่งยืน เน้นผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา และการสร้างแรงจูงใจ 5) ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา 6) ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา

6 แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) มีภารกิจหลักคือ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร ปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีโรงเรียนที่มีขนาดเล็ก คือมีนักเรียนต่ำกว่า 120 คนในสังกัด จำนวน 10,877 แห่ง ซึ่งสถานศึกษาขนาดเล็กส่วนใหญ่มีปัญหาสำคัญ 2 ประการ คือ 1) นักเรียนจากสถานศึกษาขนาดเล็กมีคุณภาพค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับสถานศึกษาขนาดอื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนขาดความพร้อมทางด้านปัจจัยเช่น มีครูไม่ครบชั้นเรียน ขาดแคลนสื่อการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์ โดยเฉพาะสื่อและเทคโนโลยีที่มีราคาแพงทั้งนี้เนื่องจากเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณส่วนใหญ่ใช้จำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ในการจัดสรร

2) สถานศึกษาขนาดเล็กส่วนใหญ่ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ กล่าวคือ มีการลงทุนค่อนข้างสูง เมื่อเทียบกับสถานศึกษาขนาดใหญ่กว่า เช่น อัตรากำลังครู นักเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็กเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การดำเนินงานแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์ ดังนี้ **ยุทธศาสตร์ที่ ๑** พัฒนาระบบวางแผนและการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การพัฒนาระบบวางแผนการจัดตั้งและพัฒนาโรงเรียนในแต่ละ สพท. การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ การพัฒนาระบบบริหารจัดการสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน และการสร้างแรงจูงใจแก่ผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก **ยุทธศาสตร์ที่ ๒** พัฒนาระบบการเรียนการสอนและการประกันคุณภาพ ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก การพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนการผลิตและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเรียนการสอน การนิเทศ ติดตาม กำกับ และการวิจัยและพัฒนาสื่อ **ยุทธศาสตร์ที่ ๓** เสริมสร้างความพร้อมและความเข้มแข็งของโรงเรียน ประกอบด้วย การจัดทำมาตรฐานโรงเรียนขนาดเล็ก การปรับปรุงและพัฒนาสถานที่ยุติ สถานสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดอัตรากำลังครู การพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ที่จำเป็น และ **ยุทธศาสตร์ที่ ๔** ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย การพัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การสร้างและพัฒนาเครือข่ายผู้ปกครองให้เข้มแข็ง การส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม การเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมการจัดให้มีระบบและกลไกในการระดมทรัพยากร และการวิจัยและพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม (มานพ วรรณภิกษะ, 2552)

พิธาน พันทอง (2547) ได้ศึกษาวิจัยข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากผู้มีส่วนได้เสียระดับโรงเรียนเพื่อพัฒนาศักยภาพโรงเรียนขนาดเล็ก ให้สามารถดำเนินงานได้ตามความคาดหวังตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 พบสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของโรงเรียนขนาดเล็กดังนี้

1. ด้านคน พบว่า การกำหนดเกณฑ์ในการจัดสรรครูและบุคลากรให้ โรงเรียนขนาดเล็กทำให้ครูไม่ครบชั้น และมีวุฒิการศึกษาไม่ตรงตามวิชาที่สอนเป็นปัญหามากที่สุด รองลงมาคือ ครูทำงานสนับสนุนการสอนมากกว่าการเรียนการสอนและครูขาดความชำนาญเฉพาะสาขาวิชา ขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน เช่น การพิจารณาความดีความชอบ

2. ด้านเทคโนโลยี พบว่า การขาดแคลนสื่อเทคโนโลยี เช่น อินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ประกอบ รวมทั้งคู่สายโทรศัพท์ สื่อ CAI เป็นปัญหามากที่สุด รองลงมาคือ มีข้อจำกัดด้านงบประมาณให้โรงเรียนต้องจัดหางบประมาณจัดซื้อเองและซ่อมบำรุงเอง

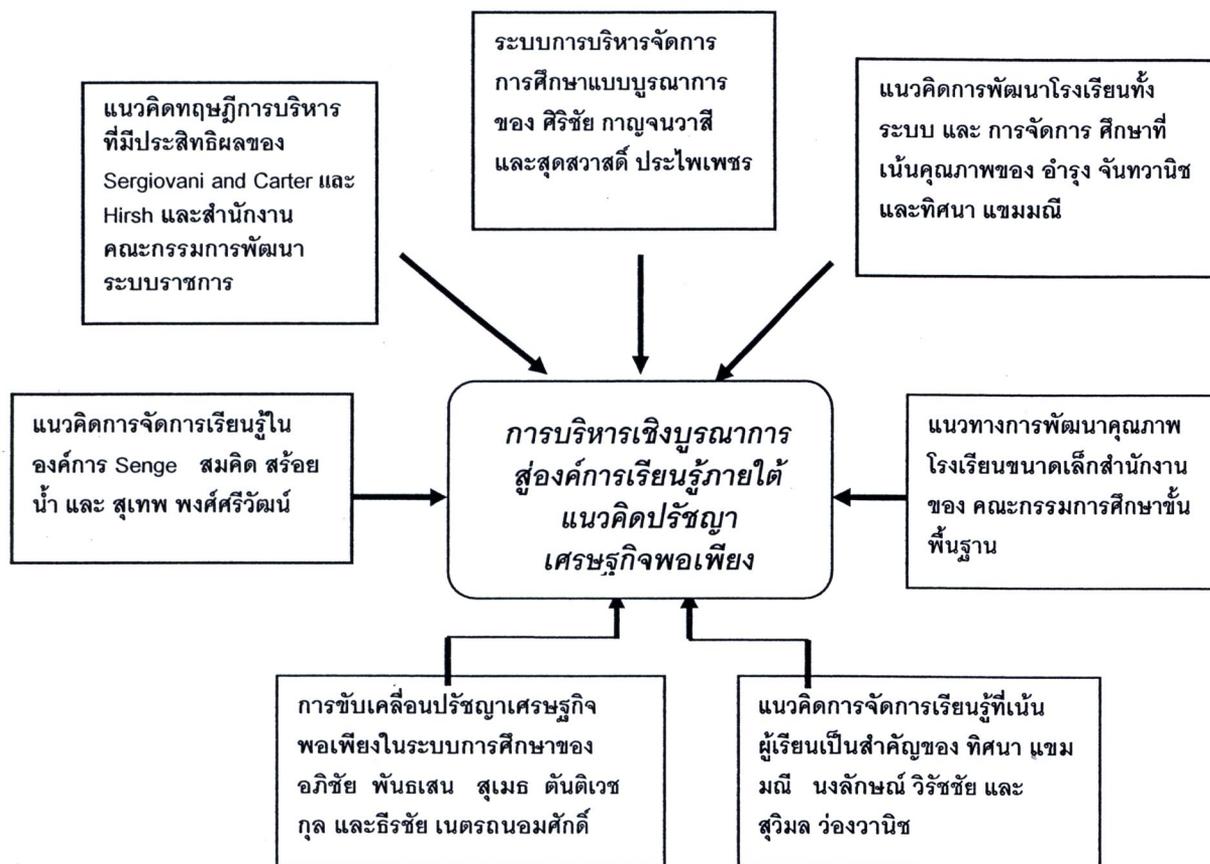
3. ด้านงาน พบว่า ขาดการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไม่ต่อเนื่อง และใช้การคัดลอกหลักสูตรกันมาจากที่อื่น เป็นปัญหามากที่สุด รองลงมาคือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนยังขาดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและขาดการทำความเข้าใจในเนื้อหาหลักสูตร และการบริหารงานวิชาการยังไม่มี

ประสิทธิภาพมากเท่าที่ควร ส่วนใหญ่คุณภาพต่ำ เพราะขาดงบประมาณ ขาดการนิเทศและสื่อการเรียนการสอนที่จำเป็น ตามลำดับ

4. ด้านโครงสร้าง พบว่า ปัญหางบประมาณและงบประมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการ มากที่สุด รองลงมาคือบุคคลไม่ครบตามโครงสร้าง และการติดตาม ตรวจสอบประเมินผลคุณภาพการศึกษายังไม่ชัดเจนตามลำดับและในประเด็นเสนอแนะว่าควรมุ่งพัฒนาจัดระบบโครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียนเป็นระบบชัดเจน โดยแบ่งการบริหารงานออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารบุคลากร และด้านบริหารทั่วไป นอกจากนี้ควรจัดให้มีประชุมสัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูในโรงเรียนและครูในโรงเรียนขนาดเล็กด้วยกัน

นภคด ชันชมมาลา (2550) การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) แนวทางการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามแบบธรรมาภิบาล ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใส 2) ความเข้าใจของผู้บริหาร สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและพนักงานส่วนตำบล ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแฮ้ว ต่อการบริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใส และ 3) ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแฮ้ว ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใส จากผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ในรูปแบบของธรรมาภิบาล (Good Governance) มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังนั้นการบริหารที่จะเป็นประโยชน์และให้ความเป็นธรรมต่อประชาชน องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องยึดหลักธรรมาภิบาลอยู่เสมอ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ บดินทร์ บุญลือ (2547) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานของผู้บริหาร โรงเรียนขนาดเล็กตามเกณฑ์มาตรฐานด้านการบริหารโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 5 พบว่า โดยภาพรวมผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการสถานศึกษา ส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชน มีการจัดองค์การอย่างเป็นระบบ/โครงสร้าง และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย